

Sygn. akt VII U 916/22

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 stycznia 2023 roku

Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie VII Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący: sędzia Agnieszka Stachurska

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 30 stycznia 2023 roku w W.

sprawy J. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W.

o zwrot nienależnie pobranego świadczenia

na skutek odwołania J. J.

od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych(...)Oddział w W.

z dnia 24 czerwca 2022 roku, znak: (...)

oddala odwołanie.

UZASADNIENIE

J. J. w dniu 26 lipca 2022r. złożył odwołanie od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...)Oddział w W. z dnia 24 czerwca 2022r., znak: (...)zobowiązującej do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za luty 2022r., które zostało przekazane przez Zakład tytułem emerytury przysługującej zmarłemu A. W.. Uzasadniając swe stanowisko, wskazał, że odebrał ostatnią emeryturę po zmarłym wujku, zamieszkałym przy ul. (...) w W.. Ponadto podniósł, że domownik może odebrać wszystkie przesyłki dostarczone przez pocztę polską, jak również że odebranie ostatniej emerytury należy do najbliższej rodziny, tj. dzieci, których zmarły nie miał, a następnie do rodzeństwa. Rodzoną siostrą zmarłego jest natomiast matka odwołującego, która również mieszkała z nim oraz udzieliła odwołującemu upoważnienia w organie ZUS do działania we wszystkich sprawach w jej imieniu. Emerytura po zmarłym trafiła w całości do jej rąk, jako osoby uprawnionej do świadczenia (odwołanie z dnia 23 lipca 2022r., k. 3 a.s.).

Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. wniósł o oddalenie odwołania. W uzasadnieniu odpowiedzi na odwołanie wyjaśnił, że jak przyznał J. J. w odwołaniu, pobrał on nienależne świadczenie, które zgodnie z obowiązującymi przepisami przysługiwało siostrze zmarłego, w której imieniu odwołujący je odebrał. W dalszej części, odnosząc się do zarzutów odwołującego, organ rentowy wskazał, że czym innym jest wypłata niezrealizowanego świadczenia na podstawie art. 136 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a zupełnie czym innym pobranie świadczenia przez osobę nieuprawnioną, co nastąpiło w niniejszej sprawie. Według Zakładu, odwołujący w dniu 25 lutego 2022r., z racji wspólnego zamieszkiwania, musiał być świadomy, że A. W. nie żyje, zatem nie powinien w imieniu osoby zmarłej odbierać jakiegokolwiek korespondencji czy przekazów pieniężnych. Organ rentowy powołał się w tym zakresie na przepis art. 138 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zgodnie z którym za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu. W związku z powyższym zostały spełnione wszystkie warunki uznania

świadczenia za niezależnie pobrane. Zakład nie miał wpływu na to, że świadczenie zostało pobrane przez domownika zmarłego (odpowiedź na odwołanie z 24 sierpnia 2022r., k. 5 a.s.).

Sąd Okręgowy ustalił następujący stan faktyczny:

A. W. w dniu 25 listopada 2011r. złożył do Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. wniosek o emeryturę. Organ rentowy w decyzji z dnia 20 stycznia 2012r., znak: (...), przyznał wnioskodawcy prawo do świadczenia od dnia 1 listopada 2011r. Termin wypłaty świadczenia ustalono na 25 dzień miesiąca (wniosek z dnia 25 listopada 2011r., decyzja z dnia 20 stycznia 2012r. – nienumerowane karty akt rentowych).

A. W. zmarł w dniu 10 lutego 2022r. Odpis skrócony aktu zgonu wpłynął do organu rentowego w dniu 16 marca 2022r. Organ rentowy, nie wiedząc o zgonie ubezpieczonego, przekazał do wypłaty emeryturę za luty 2022r. Świadczenie w kwocie 2.096,72 zł zostało odebrane w dniu 25 lutego 2022r. przez J. J. – siostrzeńca A. W. (odpis skrócony aktu zgonu, korespondencja ZUS, potwierdzenie odbioru przekazu pocztowego z dnia 25 lutego 2022r. – nienumerowane karty akt rentow).

Organ rentowy ustalił w dniu 22 kwietnia 2022r., że została ujawniona nadpłata emerytury o numerze (...) za okres 1 lutego 2022r. do 28 lutego 2022r. w kwocie 2.096,72 zł z przyczyn zaistniałych po stronie J. J. - osoby nieuprawnionej do pobierania świadczenia, z powodu zbyt późnego zawiadomienia ZUS o zgonie świadczeniobiorcy A. W. oraz pobrania przez ww. członka rodziny świadczenia po dacie zgonu uprawnionego (notatka w sprawie ujawnienia nadpłaty z dnia 24 czerwca 2022r. – nienumerowane karty akt rentowych). Na podstawie art. 138 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych w dniu 24 czerwca 2022r. została więc wydana decyzja znak: (...) w której Zakład Ubezpieczeń Społecznych (...) Oddział w W. zobowiązał J. J. do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 1 lutego 2022r. do 28 lutego 2022r. w kwocie 2.096,72 zł, pobranego po zmarłym w dniu 10 lutego 2022r. A. W. (decyzja z dnia 24 czerwca 2022r. – nienumerowane karty akt rentowych).

Powyższy stan faktyczny Sąd Okręgowy ustalił na podstawie wymienionych dokumentów, które zostały ocenione jako wiarygodne, gdyż wzajemnie się uzupełniają i tworzą spójny stan faktyczny. Jednocześnie dokumenty te nie były przez strony sporu kwestionowane w zakresie ich autentyczności i zgodności z rzeczywistym stanem rzeczy, a zatem wynikające z nich okoliczności nie były przedmiotem sporu.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Rozpoznanie sprawy w analizowanym przypadku nastąpiło na posiedzeniu niejawnym. Taką możliwość daje art. 148¹ § 1 k.p.c. (Dz. U. z 2021r., poz. 11), który przewiduje, że sąd może rozpoznać sprawę na posiedzeniu niejawnym, gdy pozwany uznał powództwo lub gdy po złożeniu przez strony pism procesowych i dokumentów, w tym również po wniesieniu zarzutów lub sprzeciwu od nakazu zapłaty albo sprzeciwu od wyroku zaocznego, Sąd uzna – mając na względzie całokształt przytoczonych twierdzeń i zgłoszonych wniosków dowodowych – że przeprowadzenie rozprawy nie jest konieczne. W przedmiotowej sprawie okoliczności istotne w sprawie zostały wyjaśnione i ostatecznie ustalone poprzez dowody przeprowadzone na posiedzeniu niejawnym. Nie było więc potrzeby wyznaczania rozprawy, tym bardziej że strony o to nie wnosiły. W tych okolicznościach Sąd na podstawie powołanego przepisu ocenił, że wyznaczenie rozprawy nie jest konieczne, co w konsekwencji pozwoliło na rozpoznanie sprawy i wydanie rozstrzygnięcia na posiedzeniu niejawnym. O takim sposobie załatwienia sprawy Sąd wcześniej uprzedził strony, powołując się dodatkowo na art. 15 zzs¹ ustawy z dnia 20 marca 2020r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem (...)19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2020r., poz. 1842) i udzielając stronom tygodniowego terminu na złożenie pism procesowych prezentujących ich stanowiska w sprawie (k. 14 a.s.).

Przechodząc do oceny zaskarżonej decyzji, na wstępie należy przypomnieć, że organ rentowy, stosując art. 138 ustawy z dnia 17 grudnia 1998r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (tekst jedn. Dz. U. 2022r., poz. 504), zwanej dalej ustawą emerytalną, stwierdził, że świadczenie za luty 2022r. w kwocie 2.096,72 zł zostało

pobrane nienależnie i wezwał odwołującego do jego zwrotu. Wymieniony przepis w ust. 1 i 2 stanowi, że osoba, która nienależnie pobrała świadczenia, jest obowiązana do ich zwrotu. Za nienależnie pobrane świadczenia uważa się:

- 1) świadczenia wypłacone mimo zaistnienia okoliczności powodujących ustanie lub zawieszenie prawa do świadczeń albo wstrzymanie wypłaty świadczeń w całości lub w części, jeżeli osoba pobierająca świadczenia była pouczona o braku prawa do ich pobierania;
- 2) świadczenia przyznane lub wypłacone na podstawie fałszywych zeznań lub dokumentów albo w innych przypadkach świadomego wprowadzenia w błąd przez osobę pobierającą świadczenia.

Zgodnie zaś z treścią art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej, za nienależnie pobrane świadczenia w rozumieniu ust. 1 uważa się również świadczenia wypłacone z przyczyn niezależnych od organu rentowego osobie innej niż wskazana w decyzji tego organu.

Odnosząc powyższe do stanu faktycznego niniejszej sprawy należy stwierdzić, iż nie może być jakichkolwiek wątpliwości, że śmierć osoby uprawnionej do emerytury powoduje ustanie prawa do świadczenia (art. 101 pkt 2 ustawy emerytalnej). Świadczenia wypłacone przez organ rentowy za okres przypadający po dniu śmierci świadczeniobiorcy, mają zatem charakter wypłaconych nienależnie. Jeżeli tego rodzaju świadczenie wypłacono osobie trzeciej, to zastosowanie znajduje cytowany art. 138 ust. 3 ustawy emerytalnej (uchwała Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2006 roku, II UZP 7/06). Do zwrotu takich świadczeń jest wówczas zobowiązana osoba, która je pobrała (uchwała Sądu Najwyższego z 13 czerwca 2006 roku, II UZP 7/06; wyrok Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 29 marca 2012 roku, III AUa 96/12).

Uwzględniając powołane przepisy, poglądy i okoliczności faktyczne występujące w przedmiotowej sprawie, Sąd stwierdził, że w analizowanym przypadku przesłanki wskazane w cytowanym przepisie, warunkujące zasadność żądania przez organ rentowy zwrotu od J. J. nienależnie pobranego świadczenia, zostały spełnione. Wypłata świadczenia przysługującego wujkowi odwołującego, nastąpiła wprawdzie po jego śmierci, która nastąpiła w dniu 10 lutego 2022r., za pomocą przekazu pocztowego na adres, pod którym zamieszkiwał nie tylko zmarły, ale również jego siostra i jej syn J. J., jednakże została dokonana z przyczyn, za które organ rentowy nie ponosi odpowiedzialności, aż do dnia 16 marca 2022r. nie został bowiem powiadomiony o zgonie świadczeniobiorcy. Przekazał więc świadczenie za luty 2022r. w dacie ustalonej w decyzji o przyznaniu emerytury. W takiej sytuacji odwołujący, biorąc pod uwagę okoliczność, że świadczeniobiorca już nie żył, nie powinien pobrać świadczenia, które nie jego dotyczyło. Skoro zaś to uczynił, to jako osoba niewskazana w decyzji o przyznaniu emerytury, powinien zostać obciążony obowiązkiem zwrotu nienależnie pobranego świadczenia. Podkreślenia wymaga przy tym fakt, że z przekazu pocztowego, którego kserokopia znajduje się w aktach rentowych wynika, że przekaz był adresowany do A. W. i został odebrany przez odwołującego w dniu 25 lutego 2022r., a więc niewątpliwie już po śmierci uprawnionego. W takiej sytuacji odwołujący, mając wiedzę o zgonie wujka i o tym, że przekaz nadany przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych na kwotę 2.096,72 zł, dotyczył nie jego, a osoby już zmarłej, nie powinien go odbierać. Ponadto, biorąc pod uwagę wskazane w przekazie informacje, nie można uznać, że była to zwykła przesyłka, którą odwołujący jako domownik mógł podjąć, szczególnie mając świadomość o śmierci świadczeniobiorcy w dacie odbioru świadczenia. Twierdzenia odwołującego, że był uprawniony na mocy pełnomocnictwa do podejmowania czynności na rzecz swojej matki, a zarazem siostry zmarłego, również nie usprawiedliwiają odebrania przez niego tego przekazu, gdyż zaadresowany on był do A. W., nie zaś do matki odwołującego. Jak wynika z akt organu rentowego, matka J. J. nie była osobą upoważnioną, by reprezentować ww. świadczeniobiorcę przed organem rentowym. Jeśli zaś J. J. miał pełnomocnictwo, które przedstawił, do tego by dokonywać czynności prawnych w relacji z ZUS, to nie może nie zostać zauważone, że dokument ten został podpisany nie przez A. W., lecz właśnie przez matkę odwołującego i to tylko ją, nie zaś wujka, odwołujący mógł reprezentować w relacjach z ZUS. Wobec tego, odwołując się do analizowanego dokumentu, nie miał prawnej możliwości, by po śmierci swojego wujka, podjąć dla niego przeznaczone świadczenie.

Odnosząc się zaś do zarzutów odwołującego, że jego matka, będąc siostrą zmarłego, była uprawniona do pobrania świadczenia emerytalnego należnego jej bratu za luty 2022r., należy wskazać, że czym innym jest pobranie świadczenia

nienależnego, czym innym zaś wypłata niezrealizowanego świadczenia na rzecz krewnych na podstawie art. 136 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z FUS. Sąd w przedmiotowej sprawie kontrolował decyzję dotyczącą zwrotu nienależnie pobranego świadczenia przez J. J., nie zaś przez jego matkę. Istotne było więc to, czy ubezpieczony pobrał świadczenie nienależne i czy jest zobowiązany do jego zwrotu. W świetle przeanalizowanych przepisów odpowiedź w tym zakresie musi być twierdząca i nie zmienia jej to, że według odwołującego – nie on sam, ale jego matka – była osobą uprawnioną do tego, by pobrać świadczenie po zmarłym bracie. Jeśli tak faktycznie było, to świadczenie za luty 2022r. nie powinno zostać pobrane przez J. J., a jego matka powinna wystąpić do ZUS o wypłatę świadczenia za ww. miesiąc, należnego jej bratu. Dopiero wówczas organ rentowy, a potem ewentualnie Sąd, w razie wszczęcia procedury odwoławczej, rozstrzygnąłby, czy I. J. (1) jest osobą, której przysługuje świadczenie nierealizowane na rzecz A. W. za luty 2022r. W toczącym się postępowaniu trudno tę kwestię przesądzić, choć dla odwołującego jest ona oczywista, gdyż z treści art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej wynika, że w razie śmierci osoby, która zgłosiła wniosek o świadczenie określone ustawą, świadczenie należne jej do dnia śmierci wypłaca się małżonkowi, dzieciom, z którymi osoba ta prowadziła wspólne gospodarstwo domowe, a w razie ich braku – małżonkowi i dzieciom, z którymi osoba ta nie prowadziła wspólnego gospodarstwa domowego, a w razie ich braku innym członkom rodziny uprawnionym do renty rodzinnej, lub na którym utrzymaniu pozostawała ta osoba. I. J. (2) ani jej syn z całą pewnością nie należą do kręgu najbliższych zmarłego – dzieci i małżonek. Świadczenie nierealizowane na rzecz A. W. mogłoby więc któremuś z nich przysługiwać, gdyby zostało wykazane, że A. W. pozostawał na ich utrzymaniu. Ta kwestia wymaga jednak szczegółowych ustaleń i konkretnych dowodów. Sąd jej nie rozważał, gdyż toczące się postępowanie nie potwierdza, by J. J. był osobą uprawnioną w świetle art. 136 ust. 1 ustawy emerytalnej (sam to potwierdził, wskazując jako uprawnioną swoją matkę), natomiast to, czy byłaby do tego uprawniona jego matka, nie jest przedmiotem toczącego się postępowania, w którym przedmiot kontroli sądu wyznacza zaskarżona decyzja, ta zaś dotyczy tego, że to J. J. jest zobowiązany do zwrotu świadczenia, które właśnie on pobrał po śmierci A. W..

Na zakończenie, analizując twierdzenia odwołującego zawarte w piśmie z dnia 20 października 2022r. (k. 18 - 19 a.s.), Sąd miał na względzie, że zgodnie z art. 138 ust. 6 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, organ rentowy może odstąpić od żądania zwrotu kwot nienależnie pobranych świadczeń w całości lub w części, zmniejszyć wysokość potrąceń, ustaloną zgodnie z art. 140 ust. 4 pkt 1 lub zawiesić dokonywanie tych potrąceń na okres nie dłuższy niż 12 miesięcy, jeżeli zachodzą szczególnie uzasadnione okoliczności. Z faktu, iż odstąpienie od żądania dotyczy kwot świadczeń nienależnie pobranych wynika jednak, że dopóki nie zostanie prawomocnie rozstrzygnięte, czy kwoty, których zwrotu żąda organ rentowy można uznać za nienależnie pobrane, nie ma możliwości zastosowania przedmiotowego przepisu. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że stosownie do treści art. 476 § 2 k.p.c. sprawą z zakresu ubezpieczeń społecznych jest sprawa, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego. Rozstrzygające znaczenie, jeśli chodzi o zakres i przedmiot rozpoznania sądowego, należy przypisać treści decyzji administracyjnej (tak np. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 kwietnia 2011r., I UK 357/10, LEX nr 863946). W postępowaniu w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych - które ma charakter odwoławczy i kontrolny - postępowanie sądowe ogranicza się zatem do sprawdzenia zgodności z prawem decyzji wydanej przez organ rentowy. W sprawie, w której wniesiono odwołanie od decyzji organu rentowego, przedmiot sporu nie może więc wykroczać poza treść tej decyzji. W przedmiotowej sprawie J. J. kwestionował decyzję zobowiązującą do zwrotu nienależnie pobranego świadczenia za okres od 1 lutego 2022r. do 28 lutego 2022r. Tak określony przedmiot decyzji wyznaczał zatem granice sporu w sprawie sądowej. Chodzi w niej o rozstrzygnięcie, czy spełnione zostały przesłanki do uznania świadczenia wypłaconego odwołującemu za nienależnie pobrane w rozumieniu przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Kwestia zaś odstąpienia od żądania zwrotu tego świadczenia nie stanowiła elementu stosunku prawnego będącego przedmiotem zaskarżonej decyzji. Może on zaktualizować się dopiero po prawomocnym rozstrzygnięciu sporu sądowego co do prawidłowości uznania świadczenia za pobrane nienależnie, na wniosek ubezpieczonego, który wskaże okoliczności uzasadniające odstąpienie od żądania zwrotu pobranego świadczenia. Sąd rozpoznający odwołanie od decyzji uznającej świadczenia za pobrane nienależnie nie ma więc nie tylko obowiązku, ale i uprawnienia, do badania kwestii odstąpienia od żądania zwrotu tych kwot w myśl art. 186 ust. 6 ustawy emerytalnej (por. wyrok SN z dnia 18 stycznia 2010r., II UK 168/2009, Lex Polonica nr 3026755; wyrok Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z dnia 20 grudnia 2012r., III AUa 1071/12).

Mając na uwadze powyższe, Sąd stwierdził, że zaskarżona decyzja, w zakresie w jakim mogła podlegać kontroli, jest prawidłowa. J. J. pobrał nienależne świadczenie i jest zobowiązany do jego zwrotu, odwołanie podlegało więc oddaleniu na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.